

อุบัติการณ์เกิดภาวะไตบาดเจ็บเฉียบพลันที่เกิดขึ้นภายหลังได้รับสารทึบรังสีหลังการใช้แบบประเมินความเสี่ยงในผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังระยะ 3-5 ก่อนได้รับการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสีในแผนกอายุรกรรม โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ทวิรัตน์ โคสะสุ¹ บุษบง อาษาภิกข¹ สุวภัทร ผ่องจิตร¹ ประมินทร์ สันติทฤษฎีกร²

¹ศูนย์แพทยศาสตรศึกษาชั้นคลินิก โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

²กลุ่มงานอายุรกรรม โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

Received: March 20, 2023

Revised: April 2, 2023

Accepted: June 26, 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุบัติการณ์เกิดภาวะไตบาดเจ็บเฉียบพลันที่เกิดขึ้นภายหลังได้รับสารทึบรังสีหรือ contrast-associated acute kidney injury (CA-AKI) หลังการใช้แบบประเมินความเสี่ยงการทำเอกซเรย์คอมพิวเตอร์หรือการตรวจคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า (MRI) ในผู้ป่วยโรคไตเรื้อรังระยะ 3-5 ที่ได้รับการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสีที่มีระดับ eGFR เริ่มต้นน้อยกว่า 60 มล./นาที/1.73 ตร.ม. ระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน 2563 ถึง 30 มิถุนายน 2564 ณ แผนกอายุรกรรม โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จำนวน 46 ราย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติอนุมาน ได้แก่ Wilcoxon Signed-rank test กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จากการศึกษาพบว่าอุบัติการณ์เกิด CA-AKI ร้อยละ 10.9 โดยกลุ่มที่เกิด CA-AKI มีอายุเฉลี่ย 66 ปี มีโรคประจำตัวเป็นโรคหัวใจล้มเหลว และโรคไตเรื้อรัง มีค่าเฉลี่ย serum creatinine พื้นฐาน เท่ากับ 2.21 มก./ดล. ค่าเฉลี่ย eGFR พื้นฐาน เท่ากับ 37.85 มล./นาที/1.73 ตร.ม. และ 4 ใน 5 รายของผู้ที่เกิด CA-AKI เสียชีวิตในโรงพยาบาล และเมื่อเปรียบเทียบค่ามัธยฐาน serum creatinine ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่ากลุ่มที่ได้เฉพาะ normal saline มีค่ามัธยฐานหลังการได้รับสารทึบรังสี เท่ากับ 1.65 มก./ดล. ก่อนการได้รับสารทึบรังสี เท่ากับ 3.55 มก./ดล. ซึ่งค่ามัธยฐานมีค่าลดลงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) นอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่าผู้ที่มีระดับการเพิ่มขึ้นของระดับ serum creatinine หลังการได้รับรังสี มีจำนวน 18 ราย และมีร้อยละการเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 28.2

คำสำคัญ: ภาวะไตบาดเจ็บเฉียบพลันที่เกิดขึ้นภายหลังได้รับสารทึบรังสี; โรคไตเรื้อรัง; เอกซเรย์คอมพิวเตอร์

ผู้พิมพ์/ประสานงาน:

ทวิรัตน์ โคสะสุ

ศูนย์แพทยศาสตรศึกษาชั้นคลินิก โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

16/2 ถนนพหลโยธิน ตำบลระแหง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก 63000

อีเมล: Research.taksin@hotmail.com

Incidence of contrast-associated acute kidney injury among stage 3-5 CKD patients after the risk assessment form used before contrast enhanced computed tomography in the Medical Department of Somdejphrajaotaksin Maharaj Hospital

Thawirat Kosasu¹, Bootsabong Asakit¹, Suwaphat Phongjit¹, Poramin Santithisadeekorn²

¹Medical Education Center, Somdejphrajaotaksinmaharaj Hospital

²Internal medicine, Somdejphrajaotaksinmaharaj Hospital

Abstract

The objective of this study is to study the incidence of Contrast-Associated Acute Kidney Injury (CA-AKI) after the use of a CT scan, MRI risk assessments in patients with Stage 3-5 CKD who underwent computed tomography by injecting an opaque substance with an initial eGFR level of less than 60 mL/min/1.73 m² between June 1, 2020 and June 30, 2021, at the Internal Medicine Department of King Taksin Maharaj Hospital. A total of 46 patients analyzed the data with a statistical package, using descriptive and inferential statistics, the Wilcoxon Signed-rank test set a statistical significance level of 0.05. This study founds a 10.9% incidence of CA-AKI, with the CA-AKI group having an average age of 66 years, and caused by congestive heart failure and chronic kidney disease. The average creatinine serum baseline is 2.21 mg/dL. The average eGFR baseline was 37.85 mL/min/1.73 m², and 4 out of 5 patients with CA-AKI died in hospital, and when comparing the serum creatinine median of the sample, it was found that the group that obtained only normal saline had a median post-exposure of opaque substances equal to 1.65 mg/dL. Before exposure to opaque substances equal to 3.55 mg/dL. The median decrease was different at a statistically significant level ($p < 0.05$). There were 18 cases and an average percentage increase of 28.2%.

Keywords: contrast-associated acute kidney injury; chronic kidney disease; computed tomography

Corresponding Author:

Thawirat Kosasu

Medical Education Center, Somdejphrajaotaksinmaharaj Hospital

16/2 Phahonyothin Road, Ra Haeng, Muang Tak, Tak 63000, Thailand.

E-mail: Research.taksin@hotmail.com

บทนำ

ปัจจุบันการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสี (computed tomography with contrast) นิยมนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการช่วยวินิจฉัย เพราะมีความถูกต้อง แม่นยำ แต่ในขณะเดียวกันก็พบการเกิดภาวะแทรกซ้อนจากการได้รับสารทึบรังสี คือ ภาวะไตบาดเจ็บเฉียบพลันภายหลังการได้รับสารทึบรังสี หรือ contrast-induced acute kidney injury (CI-AKI) ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนนิยาม CI-AKI เป็น contrast-associated acute kidney injury (CA-AKI) เนื่องจากไม่สามารถแยกสาเหตุการเกิดภาวะไตบาดเจ็บเฉียบพลันได้ชัดเจนว่าเกิดจากสารทึบรังสี หรือจากภาวะเดิมของผู้ป่วย¹ กลไกของ CA-AKI คาดว่าเกิดจากการที่สารทึบรังสีทำให้เกิดการบาดเจ็บต่อเยื่อไตโดยตรง หรือไปกระตุ้นให้เกิดการหลังสารที่มีผลลดการไหลเวียนของเลือดในระบบไต ทำให้เกิดภาวะ AKI²

การได้รับสารทึบรังสีในผู้ป่วยที่มีโรคไตเรื้อรัง มีความสัมพันธ์กับอุบัติการณ์เกิด CA-AKI ในผู้ป่วยที่มีระดับ estimated glomerular filtration rate (eGFR) 45-60 มล./นาที/1.73 ตร.ม. เกิด CA-AKI ร้อยละ 8 ในขณะที่ระดับ eGFR 30-45 มล./นาที/1.73 ตร.ม. เกิดร้อยละ 13 และระดับ eGFR น้อยกว่า 30 มล./นาที/1.73 ตร.ม. เกิดร้อยละ 27³ นอกจากนี้ผู้ป่วยที่ได้รับสารทึบรังสีขณะทำการหัตถการรักษาหลอดเลือดโคโรนารีผ่านสายสวนพบว่าเกิด CA-AKI ร้อยละ 3.3⁴ ซึ่ง CI-AKI ถือเป็นสาเหตุอันดับสามของการเกิด AKI ในโรงพยาบาล รองจากสาเหตุของ renal perfusion และ nephrotoxic medication⁵ และพบว่าระดับการทำงานของไตที่ลดลงนั้นสัมพันธ์กับอัตราการเสียชีวิตที่เพิ่มมากขึ้น⁶ ปัจจุบันมีความพยายามศึกษาวิธีป้องกันการเกิด CA-AKI ซึ่งพบว่าการใช้ N-acetylcysteine ก่อนเข้ารับการตรวจเอกซเรย์โดยการฉีดสารทึบรังสีที่ได้รับมีอุบัติการณ์ CA-AKI น้อยกว่ากลุ่มควบคุมถึง 0.67 เท่า (95%CI, 0.56-0.90)⁷ เช่นเดียวกับการให้สารน้ำทางหลอดเลือดดำในผู้ป่วยที่มีความเสี่ยงในการเกิด CA-AKI มีอุบัติการณ์ CA-AKI

น้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับสารน้ำ (RR = 0.58; 95%CI, 0.46-0.74)⁸

ข้อมูลโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ปีงบประมาณ 2561-2564 (ข้อมูลถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2564) พบผู้ป่วยที่เข้ารับการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสี ปี 2561 จำนวน 219 ราย ปี 2562 จำนวน 278 ราย ปี 2563 จำนวน 995 ราย และปี 2564 จำนวน 1,358 ราย แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของผู้ป่วย อย่างไรก็ตามก่อนวันที่ 1 มิถุนายน 2563 ทางโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชยังไม่มีแนวทางปฏิบัติในการดูแลผู้ป่วยก่อนเข้ารับการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสี ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อผู้ป่วยได้ เช่นเกิดภาวะไตบาดเจ็บเฉียบพลัน ไตบาดเจ็บอย่างถาวร จนต้องอาศัยการบำบัดทดแทนทางไต และรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต เป็นต้น ดังนั้น เพื่อความปลอดภัยของผู้ป่วย และแนวทางปฏิบัติเดียวกัน ทางแผนกอายุรกรรมโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงได้ออกแนวทาง “แบบประเมินความเสี่ยงการทำ CT scan, MRI ในผู้ป่วย CKD stage 3-5” โดยมีรายละเอียดของการให้ pre-medication ในกลุ่มที่มีระดับ eGFR เริ่มต้นน้อยกว่า 60 มล./นาที/1.73 ตร.ม. เป็น normal saline และ N-acetylcysteine เริ่มใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา ซึ่งหลังการใช้แบบประเมินความเสี่ยงดังกล่าวยังมีได้มีการติดตาม หรือการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับอุบัติการณ์ CA-AKI หรือความแตกต่างกันของ CA-AKI ในกลุ่มที่ได้ pre-medication ที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาในประเด็นดังกล่าว โดยเก็บข้อมูลผู้ป่วยในที่ได้รับการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ที่ได้รับการฉีดสารทึบรังสี และมีระดับ eGFR เริ่มต้นน้อยกว่า 60 มล./นาที/1.73 ตร.ม. แผนกอายุรกรรม โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และคาดหวังว่า ผลการศึกษาที่ได้ก็น่าจะสามารถนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาระบบการประเมินผู้ป่วยก่อนเข้ารับการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสีต่อไป

นิยามศัพท์

Contrast-associated acute kidney injury (CA-AKI) หมายถึง ภาวะไตบาดเจ็บเฉียบพลันที่เกิดขึ้นภายหลังได้รับสารทึบรังสีทางหลอดเลือดโดยไม่สามารถอธิบายได้จากสาเหตุอื่น จากแนวทางปฏิบัติ KDIGO 2012 ให้ความหมายของ CA-AKI คือ ระดับ serum creatinine เพิ่มขึ้นอย่างน้อย 0.3 มก./ดล. จาก baseline ภายใน 48 ชั่วโมงหลังได้รับสารทึบรังสี หรือ serum creatinine เพิ่มขึ้นมากกว่า 1.5 เท่าของค่า baseline ภายใน 7 วันหลังได้รับสารทึบรังสี

Pre-medication หมายถึง การได้รับสารน้ำหรือยาในผู้ป่วย CKD stage 3 ที่เข้ารับการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสีตามแนวทางปฏิบัติโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งหมายถึง สารน้ำชนิด normal saline ปริมาณ 1,000 มล. ทางหลอดเลือดดำหรือรับประทาน ก่อนและหลังการทำตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ โดยการฉีดสารทึบรังสีเป็นเวลา 8 ชั่วโมง หรือ N-acetylcysteine 600 มก. ทุก 12 ชั่วโมง ทางหลอดเลือดดำหรือรับประทาน ก่อนและหลังการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสี (รวม 4 doses)

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาอุบัติการณ์เกิด CA-AKI หลังการใช้แบบประเมินความเสี่ยงการทำ CT scan, MRI ในผู้ป่วย CKD stage 3-5 ที่ได้รับการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสี

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาย้อนหลัง (analytical study) ในผู้ป่วยในที่ได้รับการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสีทุกราย ณ แผนกอายุรกรรม โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ประชากร คือ กลุ่มผู้ป่วยในทุกรายที่ได้รับการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสี

ที่มีระดับ eGFR ต่ำกว่า 60 มล./นาที่/1.73 ตร.ม. ณ แผนกอายุรกรรม โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงในผู้ที่เข้ารับบริการระหว่าง 1 มิถุนายน พ.ศ. 2563 ถึง 30 มิถุนายน พ.ศ. 2564 โดยการศึกษาได้ผ่านการพิจารณาและรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมในมนุษย์ โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เลขที่ 4/2564

โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ป่วยที่ได้รับการตรวจระดับ serum creatinine และ eGFR ก่อนการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสีที่มีระดับ eGFR ต่ำกว่า 60 มล./นาที่/1.73 ตร.ม. ณ แผนกอายุรกรรม โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและเป็นผู้ป่วยที่ได้ใช้แบบประเมินความเสี่ยง CT scan, MRI ในผู้ป่วย CKD stage 3-5

สำหรับเกณฑ์คัดออก ได้แก่

- (1) ผู้ป่วยที่ไม่ได้รับการติดตามผล serum creatinine หลังการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสี
- (2) ผู้ป่วยที่ไม่มีการติดตาม serum creatinine ภายใน 7 วันหลังการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสี
- (3) ผู้ป่วยที่ได้รับการบำบัดทดแทนไตด้วยวิธีการฟอกเลือด

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ แบบบันทึกข้อมูลผู้ป่วยซึ่งได้รับการตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนของข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยแบบบันทึกประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่ (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ป่วย ประกอบด้วย ลักษณะทั่วไป เพศ อายุ น้ำหนัก และส่วนสูง โรคประจำตัว ประวัติการใช้ยาที่เป็นพิษต่อไต ประวัติการแพ้ยา สารอาหาร วันที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล และวันที่ออกจากโรงพยาบาล (2) ข้อมูลทางคลินิก ประกอบด้วย การวินิจฉัย อวัยวะที่ตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสี การได้รับ pre-medication ระดับ

serum creatinine และ eGFR ก่อนและหลังการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสี จำนวนวันที่มีการติดตามระดับ serum creatinine และ eGFR ผลการรักษาและกรณีที่เกี่ยวข้องให้ระบุถึงสาเหตุ

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ข้อมูลทั่วไปของผู้ป่วย เพศ อายุ โรคประจำตัว ระดับ serum creatinine และ eGFR ปริมาณสารทึบรังสีที่ได้รับ การได้รับ pre-medication การเพิ่มขึ้นของระดับ serum creatinine นำเสนอเป็นจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สถิติเชิงอนุมาน แสดงการเปรียบเทียบผลตรวจทางห้องปฏิบัติการ ด้วยสถิติทดสอบ Wilcoxon Signed-rank test กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการศึกษา

ผู้ป่วยที่ได้รับการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสีที่มีระดับ eGFR ต่ำกว่า 60 มล./นาที่/1.73 ตร.ม. ณ แผนกอายุรกรรม โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2563 ถึง 30 มิถุนายน พ.ศ. 2564 จำนวน 77 ราย

ถูกคัดออกจำนวน 31 ราย เนื่องจากไม่ได้รับการติดตามระดับ serum creatinine 21 ราย ไม่มีการติดตามระดับ serum creatinine ภายใน 7 วัน 9 ราย ผู้ที่ได้รับการบำบัดทดแทนไตโดยการฟอกเลือด 1 ราย ทำให้เหลือกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 46 ราย

ผลการศึกษาพบผู้ที่เกิด CA-AKI จำนวน 5 ราย หรือร้อยละ 10.9 ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 66.0 ปี มีโรคประจำตัวเป็นโรคหัวใจล้มเหลว และโรคไตเรื้อรัง มีค่าเฉลี่ยของระดับ serum creatinine baseline เท่ากับ 2.21 มก./ดล. และระดับ eGFR baseline เท่ากับ 37.85 มล./นาที่/1.73 ตร.ม. ส่วนผู้ที่ไม่เกิด CA-AKI จำนวน 41 ราย หรือร้อยละ 89.1 ส่วนใหญ่เป็นเพศชายเช่นกัน อายุเฉลี่ย 68.9 ปี และไม่มีโรคประจำตัว (ร้อยละ 36.6) มีค่าเฉลี่ยของระดับ serum creatinine baseline เท่ากับ 2.26 มก./ดล. และระดับ eGFR baseline เท่ากับ 39.87 มล./นาที่/1.73 ตร.ม. ตัวอย่างทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่มีค่า eGFR อยู่ในช่วง 30-59 มล./นาที่/1.73 ตร.ม. และได้รับปริมาณสารทึบรังสี 100 มล. และได้รับ pre-medication เป็น normal saline และ N-acetylcysteine เหมือนกัน ดังตารางที่ 1 (Table 1)

Table 1 General characteristics of the participants

Characteristics	CA-AKI n (%)	No CA-AKI n (%)
All	5 (10.9)	41 (89.1)
Sex		
Female	2 (40.0)	17 (41.5)
Male	3 (60.0)	24 (58.5)
Age (years)		
15-75	3 (60.0)	31 (75.6)
> 75	2 (40.0)	10 (24.4)
Average ± SD	66.0 ± 19.1	68.9 ± 11.6
Min - Max	42 - 85	24 - 87

Table 1 Continued

Characteristics	CA-AKI n (%)	No CA-AKI n (%)
Underlying disease		
No underlying disease	1 (20.0)	15 (36.6)
Hypertension	1 (20.0)	14 (34.1)
Heart failure	2 (40.0)	3 (7.3)
Gout	0 (0.0)	9 (22.0)
Stage 3-5 CKD	2 (40.0)	14 (34.1)
Type 2 diabetes	0 (0.0)	7 (17.1)
eGFR baseline (mL/min/1.73 m²)		
<15	1 (20.0)	6 (14.6)
15 - 29	0 (0.0)	1 (2.4)
30 - 59	4 (80.0)	34 (82.9)
Average ± SD	37.85 ± 17.17	39.87 ± 15.96
Contrast media (ml)		
50	2 (40.0)	7 (17.1)
100	3 (60.0)	31 (75.6)
150	0 (0.0)	3 (7.3)
Pre-medication		
Not received	1 (20.0)	1 (2.4)
Normal saline	1 (20.0)	11 (26.8)
Normal saline and N-acetylcysteine	3 (60.0)	29 (70.7)

เมื่อเปรียบเทียบระดับ serum creatinine และ eGFR ก่อนและหลังการตรวจเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ โดยการฉีดสารทึบรังสีในกลุ่มที่ได้ pre-medication แยกเป็นกลุ่มที่ได้เฉพาะ normal saline และกลุ่มที่ได้ทั้ง normal saline และ N-acetylcysteine ค่ามัธยฐาน serum creatinine ในกลุ่มที่ได้เฉพาะ

normal saline หลังการได้รับสารทึบรังสีมีค่าเท่ากับ 1.65 มก./ดล. เทียบกับค่ามัธยฐานก่อนการได้รับสารทึบรังสี เท่ากับ 3.55 มก./ดล. พบว่า serum creatinine มีค่ามัธยฐานลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ดังตารางที่ 2 (Table 2)

Table 2 Comparison of serum creatinine and eGFR before and after exposure to opaque substances

Laboratory results		Min	Max	Median	IQR	p-value*
Normal saline (n=12)						
Serum creatinine (mg/dl)	Before	1.25	9.84	3.55	6.33	0.041
	After	0.66	7.98	1.65	4.93	
eGFR (mL/min/1.73 m ²)	Before	4.02	59.62	21.59	35.59	0.117
	After	4.95	84.29	33.71	43.53	
Normal saline and N-acetylcysteine (n=32)						
Serum creatinine (mg/dl)	Before	1.12	3.13	1.41	0.36	0.438
	After	0.75	2.62	1.39	0.42	
eGFR (mL/min/1.73 m ²)	Before	14.20	59.46	44.61	11.15	0.501
	After	21.12	89.71	45.30	17.34	

*Wilcoxon Signed-rank test

ผู้ที่มีระดับการเพิ่มขึ้นของระดับ serum creatinine หลังการได้รับสารที่รังสีมีทั้งหมด 18 ราย หรือร้อยละ 39.1 โดยระดับร้อยละการเพิ่มขึ้นเฉลี่ย เท่ากับ 28.2 ดังตารางที่ 3 (Table 3)

Table 3 An increase in serum creatinine levels in patients with eGFR below 60 mL/min/1.73 m².

	Average ± SD (mg/dl)		Average percentage increase
	Before	After	
Serum creatinine	1.68 (0.98)	1.97 (1.14)	28.2

ข้อมูลทั่วไปของผู้ป่วยที่เกิด CA-AKI จำนวน 5 รายนั้นมีผู้ป่วย 3 รายที่ถูกวินิจฉัยเป็น CA-AKI จากการเพิ่มขึ้นของระดับ serum creatinine มากกว่า 0.3 มก./ดล. ภายใน 48 ชั่วโมง และอีก 2 รายถูกวินิจฉัยจากการเพิ่มขึ้นของระดับ serum creatinine มากกว่า 1.5 เท่าของค่าปกติ ภายใน 7 วัน ซึ่งผู้ป่วยทุกรายมีโรคประจำตัว และได้รับยาที่มีพิษต่อไต โดย 4 ใน 5 รายหรือร้อยละ 80 เสียชีวิตเมื่อพิจารณาสาเหตุ พบว่าเกิดจากภาวะโรคประจำตัวเดิมของผู้ป่วย ดังตารางที่ 4 (Table 4)

Table 4 General characters and factors of acting CA-AKI in patient (n=5)

No.	Age (years)	Underlying disease	Drugs with nephrotoxicity	CT part	Cr baseline	Cr after contrast	Cr difference within 2 days	Cr after/baseline in 7 days	Receive Pre-medication	Status (cause of dead)
1	85	Hypertension, CKD3 Lung cancer, COPD, Aortic regurgitation	Losartan	Chest	1.41	2.09	0.68	N/A	NSS 1,000 ml, NAC 4 dose	Dead (lung cancer)
2	84	Hypertension, CKD4, NSTEMI	Furosemide Aspirin	Upper abdomen	1.54	2.62	N/A	1.70	NSS 1,000 ml, NAC 4 dose	Dead (septic shock with heart failure)
3	67	CHF, Atrial fibrillation, Severe mitral stenosis, Tricuspid Regurgitation	Furosemide	Whole abdomen	1.27	1.72	0.45	N/A	NSS 1,000 ml, NAC 4 dose	Dead (Septic shock with heart failure)
4	52	Epilepsy	Meropenem Vancomycin	Brain	1.37	2.35	N/A	1.72	No	Lived
5	42	ESRD on CAPD Beta thalassemia, HIV	Furosemide	Brain	5.48	6.26	0.78	N/A	NSS 1,000 ml	Dead (Bacterial meningitis)

N/A : not available

อภิปรายผล

สารทึบรังสีเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะ Contrast-associated AKI (CA-AKI)¹ ซึ่งจัดเป็นสาเหตุอันดับสามของการเกิด AKI ในโรงพยาบาล⁵ อาจทำให้เกิดการบาดเจ็บของไตอย่างถาวร หรือรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตได้ การประเมินการทำงานของไตก่อนการฉีดสารทึบรังสี เป็นขั้นตอนแรกในการป้องกันการเกิดภาวะไตอักเสบเฉียบพลัน ผู้ป่วยต้องได้รับการตรวจ serum creatinine eGFR ก่อนการส่งตรวจทุกครั้งโดยเฉพาะผู้ที่มีโรคไตเรื้อรังมาก่อน Brown และคณะพัฒนาแบบประเมินความเสี่ยงต่อการเกิด CA-AKI โดยใช้ข้อมูลบางอย่างของผู้ป่วยก่อนการทำหัตถการ Coronary catheterization เท่านั้น⁹

ส่วนแบบประเมินของ Mehren ใช้ข้อมูลของผู้ป่วยก่อนการทำหัตถการร่วมกับปริมาณของสารทึบรังสีเพื่อพยากรณ์การเกิด CA-AKI¹⁰ โดยแบบประเมินทั้งสองนี้สามารถประเมินความเสี่ยงต่อการเกิด CA-AKI ได้อย่างแม่นยำพอสมควรและสามารถแบ่งผู้ป่วยที่มีความเสี่ยงสูง ปานกลาง และต่ำ¹¹ แผนกอายุรกรรมโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้ออกแนวทางแบบประเมินความเสี่ยงการทำ CT scan, MRI ในผู้ป่วย CKD stage 3-5 และมีการให้ pre-medication คือ normal saline และ N-acetylcysteine นับตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2563

การศึกษานี้พบว่าอุบัติการณ์ CA-AKI ผู้ป่วยใน ที่เข้ารับการตรวจเอกซเรย์โดยการฉีดสารทึบรังสี ร้อยละ 10.9 มีค่าน้อยกว่าการศึกษาอื่นที่พบอัตราการเกิด CA-AKI ในผู้ที่มีการทำงานของไตบกพร่อง หรือมี ปัจจัยเสี่ยงอื่นร่วมด้วย เช่น โรคเบาหวาน โรคหัวใจ ล้มเหลว มีอายุมาก และการใช้ยาที่มีพิษต่อไตร่วมด้วย สูงถึงร้อยละ 25¹ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีตัวอย่างบางส่วน ถูกตัดออกจากการศึกษาเนื่องจากไม่มีการติดตาม ระดับ serum creatinine ภายใน 7 วัน ทำให้ไม่สามารถ อธิบายผลได้ชัดเจนว่าอัตราการเกิด CA-AKI นั้น น้อยกว่าการศึกษาอื่นๆ ได้

เมื่อพิจารณาข้อมูลของผู้ป่วยที่เกิด CA-AKI ในแต่ละราย พบว่าเป็นผู้ป่วยที่มีโรคไตเรื้อรังเดิม จำนวน 3 ราย และมีระดับ serum creatinine เริ่มต้น สูงกว่า 1.5 มก./ดล. จำนวน 2 ราย เป็นไปในทาง เดียวกันกับการศึกษาอื่นที่พบว่าปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญที่สุด ของการเกิด CA-AKI คือ โรคไตเรื้อรัง เช่นเดียวกับการ ศึกษาของ Rudnick และคณะที่ระบุว่าผู้ป่วยที่มี serum creatinine มากกว่า 1.5 มก./ดล. จะมีอุบัติการณ์ CA-AKI สูงกว่าผู้ที่มีการทำงานของไตปกติถึง 21 เท่า¹² ดังนั้น โรคไตเรื้อรัง และระดับ serum creatinine เริ่มต้นที่มากกว่า 1.5 มก./ดล. ถือว่าเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ ก่อให้เกิด CA-AKI ได้ นอกจากนี้ มีรายงานว่าโรค ประจําตัวอื่นที่อาจเป็นปัจจัยเสี่ยงในการเกิด CA-AKI ได้ คือ โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวานที่มีการทำงาน ของไตบกพร่อง โรคหัวใจล้มเหลว เป็นต้น¹ ซึ่งในผล การศึกษานี้ก็พบว่ากลุ่มที่เกิด CA-AKI มีโรคความดัน โลหิตสูง 2 ราย และโรคหัวใจล้มเหลว 1 ราย เช่นกัน

ค่ามัธยฐาน serum creatinine กลุ่มที่ได้ pre-medication เฉพาะ normal saline หลังการ ได้รับสารทึบรังสีเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการได้รับ สารทึบรังสีลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) แสดงให้เห็นว่าโอกาสในการเกิด CA-AKI นั้นเป็นไปได้ น้อยซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาอื่นที่พบว่า การได้รับ normal saline มีประโยชน์ในการป้องกัน contrast induced nephropathy (CIN) อย่างมีนัยสำคัญทาง

สถิติ ($p < 0.001$)⁸ ในกลุ่มที่ได้ทั้ง normal saline และ N-acetylcysteine ค่ามัธยฐานของระดับ serum creatinine มีค่าลดลงหลังการได้รับสารทึบรังสี และ ระดับ eGFR ก็มีค่ามัธยฐานที่เพิ่มขึ้นหลังการได้รับสาร ทึบรังสี แม้ว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ แต่แนวโน้มเกิด CA-AKI อาจน้อยลงได้ จาก ข้อเสนอแนะของการศึกษาอื่นที่พบว่า การให้ low dose N-acetylcysteine ร่วมกับ normal saline ทางหลอดเลือดดำ มีความเสี่ยงในการเกิด CIN น้อยกว่ากลุ่มที่ได้ normal saline ทางหลอดเลือดดำ เพียงอย่างเดียว (RR=0.75; 95%CI; 0.63-0.89)¹³

สรุปผล

จากการศึกษาอุบัติการณ์ CA-AKI ผู้ป่วยใน ที่เข้ารับการตรวจเอกซเรย์โดยการฉีดสารทึบรังสีพบว่า กลุ่มที่เกิด CA-AKI ทุกรายมีรายการยาที่มีพิษต่อไต อาทิ Furosemide, NSAID, Vancomycin และ Meropenem เป็นต้น ซึ่งยาเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยเสี่ยง สำคัญของการเกิด CA-AKI เพราะมีผลต่อการทำงานของไตโดยตรง ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนในผู้ป่วยรายที่ 4 ที่ แม้โรคประจำตัวที่เป็นไม่สัมพันธ์กับการเกิด CA-AKI และได้รับสารทึบรังสีในปริมาณที่น้อย แต่กลับเกิด CA-AKI ปัจจัยที่ส่งเสริมอาจเกิดจากการที่ผู้ป่วย ได้รับยามีพิษต่อไตร่วมกันคือ Vancomycin และ meropenem เพราะเมื่อตรวจสอบเวชระเบียนผู้ป่วย รายดังกล่าว พบว่าหลังจากมีการปรับลดขนาดยา และ ลดความถี่ของการให้ยา ผลการติดตามค่าการทำงานของไตมีแนวโน้มที่ดีขึ้น ดังนั้น ประเด็นในเรื่องโรค ประจำตัว และยาที่มีพิษต่อการทำงานของไตควร พิจารณาเพิ่มในแบบประเมินผู้ป่วยก่อนการตรวจ เอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสี เพื่อ ป้องกัน CA-AKI ที่อาจเกิดขึ้นได้ ในส่วนของการเสีย ชีวิตของกลุ่ม CA-AKI เมื่อพิจารณาสาเหตุการตาย พบว่าน่าจะเกิดจากโรคประจำตัวเดิมของผู้ป่วย โดย CA-AKI ไม่ได้เป็นสาเหตุหลักของการเสียชีวิต และ ในอนาคตมีการพัฒนาแบบประเมินผู้ป่วยก่อนตรวจ

เอกซเรย์คอมพิวเตอร์โดยการฉีดสารทึบรังสี อาจจัดหลักเกณฑ์การให้ทั้ง normal saline และ N-acetylcysteine เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ให้บริการและผู้มารับบริการต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรเพิ่มระยะเวลาการเก็บข้อมูลในการศึกษาครั้งต่อไป ในช่วงของก่อนการใช้แบบประเมินความเสี่ยงว่ามีอุบัติการณ์การเกิด CA-AKI เป็นอย่างไร เพื่อเปรียบเทียบว่ามีความแตกต่างกันในการเกิด CA-AKI หรือไม่ หรืออาจเก็บข้อมูลต่อเนื่องไปข้างหน้า
2. ควรเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ผลการศึกษาที่มีความชัดเจนมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.กิตติพัทธ์ เอี่ยมรอด นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการพิเศษ สำนักงานสาธารณสุขตาก และนางสาวนิตยา ปริญญาปริวัฒน์ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ ผู้ให้คำปรึกษาและแนวทางการทำวิจัย ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมทางสถิติ ทำให้การศึกษานี้ เสร็จสมบูรณ์ไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. Kidney Disease Improving Global Outcomes (KDIGO). Clinical practice guideline for acute kidney injury. *Kidney Int Suppl* 2012;2:1-141.
2. Barrett BJ, Shamseddin MK. Approaches to contrast-induced nephropathy. *US Nephrology* 2009;4:36-40.
3. Modi K, Padala SA, Gupta M. Contrast-induced nephropathy [Internet]. *StatPearls*. StatPearls Publishing, Treasure Island (FL); 2020 [cited 2021 Jul 12]. Available from: <https://europepmc.org/article/nbk/nbk448066>.
4. Jabara R, Gadesam RR, Pendyala LK, et al. Impact of the definition utilized on the rate of contrast-induced nephropathy in percutaneous coronary intervention. *Am J Cardiol* 2009;103:1657-62.
5. Nash K, Hafeez A, Hou S. Hospital-acquired renal insufficiency. *Am J Kidney Dis* 2002;39:930-6.
6. Silvain J, Nguyen LS, Spagnoli V, et al. Contrast-induced acute kidney injury and mortality in ST elevation myocardial infarction treated with primary percutaneous coronary intervention. *Heart* 2018;104:767-72.
7. Kang X, Hu DY, Li CB, et al. N-acetylcysteine for the prevention of contrast-induced nephropathy in patients with pre-existing renal insufficiency or diabetes: a systemic review and meta-analysis. *Ren Fail* 2015; 37:297-303.
8. Liu Y, Hong D, Wang AY, et al. Effect of intravenous hydration on risk of contrast-induced nephropathy and in-hospital mortality in STEMI patients undergoing primary percutaneous coronary intervention: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *BMC Cardiovasc Disord* 2019;19:87.

9. Brown JR, DeVries JT, Piper WD, et al. Serious renal dysfunction after percutaneous coronary interventions can be predicted. *Am Heart J* 2008;155:260-6.
10. Mehran R, Aymong ED, Nikolsky E, et al. A simple risk score for prediction of contrast-induced nephropathy after percutaneous coronary intervention: development and initial validation. *J Am Coll Cardiol* 2004;44:1393-9.
11. Pannu N, Wiebe N, Tonelli M. Prophylaxis strategies for contrast-induced nephropathy. *JAMA* 2006;295:2765-79.
12. Rudnick MR, Kesselheim A, Goldfarb S. Contrast-induced nephropathy: how it develops, how to prevent it. *Cleve Clin J Med* 2006;73:75-80.
13. Subramaniam RM, Cuervo CS, Wilson RF, et al. Effectiveness of prevention strategies for contrast-induced nephropathy. *Ann Intern Med* 2016;164:406-16.